

Knipsel uit:

 ALG. HANDELSBLAD
 Amsterdam

Architect Rietvelds

In een radiogesprek na het ontvangen van een eredoctoraat in Delft zei Rietveld dat hij na de oorlog eigenlijk had willen emigreren — bijvoorbeeld naar Amerika. Hij was niet gegaan vanwege huiselijke omstandigheden. Op de vraag of hij er wel had kunnen werken naar zijn ideeën zei hij: „Och ja, dat lukte Neutra, Gropius en Mies van der Rohe toch ook heel goed.” Iedere andere Nederlandse architect die zoiets zou zeggen en zich zou vergelijken met de grote bouwmeesters van deze tijd had zich belachelijk gemaakt — Rietveld niet: hij was een van de groten. Rietveld is niet gegaan, daardoor heeft hij waarschijnlijk minder grote gebouwen kunnen maken; echter door niet te gaan heeft Amsterdam wel de kans gehad zijn kunstnijverheidsschool door Rietveld te laten bouwen.

De kunstnijverheidsschool — de Rietveld Academie is waarschijnlijk Rietvelds grootste gebouw. De Jaarbeurshallen in Utrecht — een grote markthal in Zuidlaren, de weverij „de Ploeg” in Bergeyk en de kunstnijverheidsscholen in Arnhem en Amsterdam zijn zijn enige grote gebouwen. De school in Arnhem is later ontworpen maar eerder gebouwd dan de school in Amsterdam en de bouw in Arnhem is geheel onder zijn leiding voltooid. De bouw van de school in Amsterdam stond onder leiding van het Bureau Rietveld en later van Dillen — die nog erg jong tijdens de bouw stierf; het gebouw is voltooid onder leiding van Van Tricht.

Rietveld werd wereldberoemd door zijn kleine gebouwen, vooral woonhuizen en dan vooral zijn zeer vroege huizen (vanaf 1924) in Utrecht en Wenen. Daarvoor had hij al meubels gemaakt die hem in kleinere kring bekend maakten (de Stijl). Later bouwde hij bungalows en woonhuizen in het hele land en na de oorlog — behalve de bovengenoemde grote gebouwen — een tentoonstellingshuis „de Zonnehof” in Amersfoort, het Nederlands biennale-paviljoen in Venetië en zijn naoorlogs hoogtepunt: het Sonsbeek paviljoen dat nu in Otterlo is herbouwd. Behalve dat het werk van Rietveld weergaloos mooi is, komen zijn bedoelingen er zo duidelijk in tot uiting dat het min of meer te begrijpen is ook.

Rietveld kon — wat maar weinig kunstenaars kunnen — zijn werk uitleggen, althans zinnige dingen zeggen over dat waar hij naar zocht. Hij was buitengewoon mild en zag altijd nog wel wat goeds in het werk van anderen, maar was streng en ernstig over zijn eigen werk. Hoewel hij kon zeggen: „Och ik probeer het ook maar zo'n beetje” en vertelde dat hij het Sonsbeek paviljoen had ontworpen in de trein naar huis van Arnhem naar Utrecht, voldeed zijn werk aan strenge door hem gestelde richtlijnen.

Een van de kenmerken van de wijze waarop Rietveld zijn werk benaderde was een voor een architect bijna overdreven bescheidenheid ten opzichte van de ruimte die je met een bouwwerk nu eenmaal moet innemen. Hij meende: de ruimte is van allen en daar zomaar een „blokje

ruimte” afnemen is een immorele daad. Het best is dat toe te lichten aan de hand van zijn meubels. Een stoel op vier poten neemt een blokje ruimte in waar niemand iets aan heeft. Zo kwam Rietveld tot de zig-zag stoel waarbij de ruimte alleen verdeeld maar niet gesloten wordt. Zijn gebouwen bestaan ook bijna steeds uit vlakken, wanden die de ruimte verdelen, terwijl met glaspuien — liefst zou hij die weglaten — de omsloten ruimte geacclimatiseerd wordt. Het huis aan de Hendriklaan in Utrecht uit 1924 waarin deze werkwijze min of meer herkenbaar is, veroorzaakte een schok in de bouwwereld en heeft ongekend veel invloed gehad op het latere bouwen.

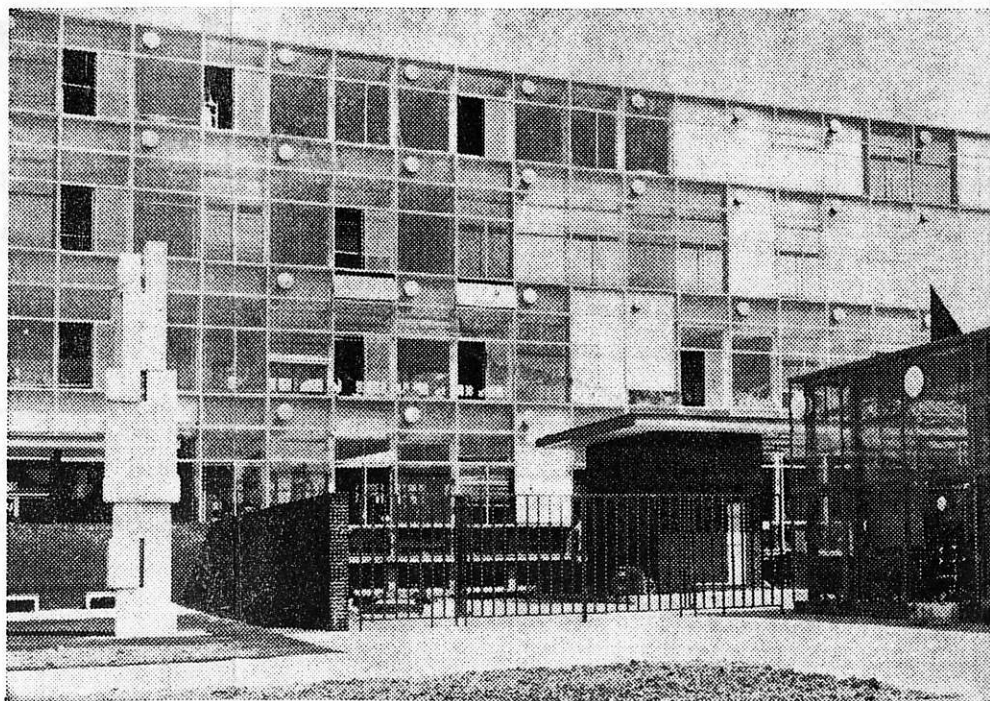
Een ander kenmerk van het werk van Rietveld is dat hij één idee per week voldeende vond. Natuurlijk was er een basisstijl waarin hij werkte, maar bij een nieuwe opgave zocht hij naar een oplossing en als hij dan een inval had hoe het zou kunnen, hoe het er zou moeten uitzien, ging hij aan het werk zonder zorgelijk door te wroeten tot alles bij dat éne idee paste. Hij zei: als je in elk werk één gedachte echt kan verwezenlijken dan heb je genoeg gedaan. Ook dat is weer het beste met zijn meubels te bewijzen. Hiervoor noemde ik al de zig-zag stoel die als „Leitmotif” heeft het scheiden van de ruimte „zonder plaats te nemen”. Verder maakte Rietveld eens een leunstoel die gevouwen was uit één plaat — het lijkt dat bij die stoel voor Rietveld het vouwen uit één plaat belangrijker was dan de stoel zelf. Het idee was die metalen plaat. Dan is er nog de beroemde latjesstoel — het is gewaagd om er theorieën aan te verbinden, maar voor mij is het een soort „dodecafonische” stoel. Zoals in de muziek bij de

dodecafonie de tonen een plaats in de rij hebben, er allemaal moeten zijn maar beantwoordend aan de gestelde wet, zo zijn de kleuren op de latjesstoel rood-blauw-geel en zwart alsof Rietveld daaraan zeer strenge wetten stelde en ze op een meubel in juiste harmonie toepast.

SCHOLEN VOOR VORMGEVERS

Dit waren drie voorbeelden van invallen die Rietveld verwerkte, in dit geval tot stoelen. Overigens ideeën die hem in al zijn werk bezighielden — het niet nemen van de ruimte, het optimaal gebruiken van een materiaal en een strenge harmonie in kleuren. Het waren ideeën en filosofieën die hij graag uitdroeg en het was daarom voor hem zo'n heerlijke opdracht om scholen te mogen bouwen voor de opleidingen tot vormgever. Het was zijn overtuiging dat die scholen invloed zouden hebben op leerlingen die er werkten.

Toen men Rietveld vroeg de scholen te bouwen, wist men wel ongeveer wat men verwachten kon en dat was een opvatting over onderwijs die niet ieder deelt. De individuele ontdekker die zich graag in een hoekje terugtrekt komt niet helemaal aan zijn trekken. Rietveld was zo in staat zich te concentreren — althans geheel teruggetrokken met zijn eigen dingen bezig te zijn — dat hij de wens in een school eigen hoekjes te maken niet kende. Verder had hij een bijna kinderlijke bewondering voor de techniek, dus wilde hij een technisch gebouw maken, iets dat soms niet strookt met menige romantische opvatting over het leren pottenbakken, goudsmiden en modeltekenen. Deze bewondering voor de techniek is een eigenschap van Rietveld

nieuwste gebouw

die men misschien niet zou verwachten. Het kon hem intens spijten dat hij al oud was en veel van de moderne vindingen zou missen. Dit was in een wonderlijke tegenstelling met zijn zuinigheid en voorzichtigheid ten opzichte van ons aller ruimte. Het moet hem een gruwel geweest zijn hoe de wereld langzaam volraakte met mensen, stank en lelijke klonterige gebouwen. Tegelijkertijd was hij ervan overtuigd dat men eens het materiaallose gebouw zou ontdekken en hij was jaloers op ons dat we dat nog zouden meemaken.

Een ander voorbeeld van zijn affiniteit tot de techniek is zijn inrichting van de Fokker Friendship. Rietveld was al 20 toen het eerste vliegtuig van de wereld 40 meter vloog en dezelfde man richtte één der modernste vliegtuigen in.

ZIJN LAATSTE GEBOUW

De Rietveld academie in Amsterdam is zijn laatste voltooide gebouw; wat er van het Van Goghmuseum zal komen is moeilijk te gissen.

De academie is een zuiver Rietveldgebouw, met een grote liefde voor de techniek gebouwd, waarbij de pui — het glasgordijn — eigenlijk een concessie zijn en waarbij in het hoofdgebouw de grondgedachte zal zijn geweest: vloeren te bouwen, waarop een groep mensen die hetzelfde willen, prettig kunnen samenwerken. De gangen zijn breed en met open vitrines gescheiden van de lokalen. Men ziet iedereen werken en ook zijn de lokalen onderling verbonden. Ze spreken bijna te grote verwachtingen uit over het met zijn allen samen werken.

Daarbij komt dat de klassen aan de zon-

kant nogal warm zijn en het licht een andere waarde heeft dan de andere — de stadkant. Het is gebleken dat men meestal liever op het Noorden werkt. Daarom neemt het grote trappehuis — waarin de hele school een duidelijk visueel contact met de stad heeft — eigenlijk de ruimte van zo'n Noord-lokaal. Men zou bijna denken dat de hele school een slag had moeten draaien.

Dat men in deze grote school niet een normaal air-conditioning systeem heeft gemaakt vanwege de kosten, moeten we niet Rietveld maar andere mensen kwalijk nemen.

De begane grond heeft een één verdieping hoge uitbouw die als een hoefijzer om de buitenbeeldhouwklas ligt. Hier is Rietveld het duidelijkst herkenbaar. Het dak van de uitbouw waarin de pottenbakkers, goudsmiden en meubelmakers werken is prachtig door zijn directe technische staalconstructie en de buitenruimte van de beeldhouwklas is eigenlijk materiaallos —

Rietvelds droom — een zeer duidelijke ruimte. Op de hoek ervan — maar ook weer recht voor de ingang van de school en als een soort buiten-zwaartepunt van het hele gebouw staat een beeld van Ben Guntenaar — een naald die zich wonderlijk past en voegt bij de gevormde ruimte en er ook aan meewerkt.

De kleuren van het gebouw zijn heel sober: verschillende tinten grijs en zwakke kleuren blauw, groen en geel voor de vloeren. De bedoeling is dat het bedrijf in het gebouw de kleuren zal brengen — dat gebeurt ook: de mensen en de kunstnijverheid zijn kleurig en vrolijk.

Door de voltooiing van deze school hebben Amsterdam en de moderne architectuur er een belangrijk concentratiepunt bij gekregen. Niet ver van de openluchtschool van Duiker staan nu bij elkaar: Stadion en Citroën-garages van Jan Wils, het kindershuis van Aldo van Eyck en de Rietveld-academie.

W. RÖLING

